

НАСТАВНИК СЛИКАЊА

Стајао је крај отворене раке и тихо се молио. Сам је смишљао ријечи молитве јер оне из вјерских књига није знао. Пожелио је дубоки спокој тијелу свог пријатеља, а вјечни живот и бескрајну слободу његовој души. Пред очи му је излазило пријатељево лице; испијено, сухо, пуно старачких бора. Био је двије године млађи од њега. Некада су радили заједно, а у посљедње вријеме су се виђали скоро сваког дана. Био је једини човјек који га је срдечно поздрављао на улици, који се радовао сусрету с њим. Расту-жила га је помисао да га више нико неће поздрављати на јутарњим шетњама. Поглед му је скренуо на младе жене у црнини, на високе мушкарце које су држале под руку. Никога од њих није познавао, као ни већину људи који су дошли на сахрану. Сви су стајали мирно и нијемо слушали глас свештеника. Повремено је чуо разговор и сми-јех иза својих леђа. Неколико снажних мушкараца је лопатама и ашовима затрпало раку. Груде земље су летјеле у кратком луку и тупо ударале у сандук. Када је свештеник завршио молитву он се сагнуо и бацио грумен земље на гроб, усправио се и обрисао руке. Потражио је стазу која је водила између незграпних бетонских споменика и по-лако изашао из гробља.

Свратио је у маркет и купио хљеб, месо, поврће. Када је изашао напоље почео је падати снијег. Било је веома хладно, подигао је крагну на капуту, отворио кишобран и пожурио кући. Крај сиве зграде са које се љуштила фасада стајала је жена, била је леђима наслоњена на зид и није скидала поглед с њега. Никада је прије није видио. Коса јој је била мокра од снијега, а и сва одјећа; осмјехнула се када јој се приближио.

„Стари, имаш ли цигарету?“, питала је.

Он је спустио кишобран и почео прекопавати џепове на капуту.

„Не“, одговорио је.

„Шта је ово данас, нико нема цигарету?“

„Заборавио сам их код куће.“

„Па шта сада да радим. Да идем твојој кући по цигарету?“

„Да, ако желиш“

„Стари, ти се шалиш?“

„Не шалим се. Није далеко одавде. Даћу ти цијелу кутију.“

„Добро, онда идемо.“

Жена се увукла под његов кишобран и прихватила га за мишицу. Пратила га је у стопу, стално се наслањала на његово раме. Мирисала је на јефтин парфем од љуби-чица. Имала је дугуљасто лице са кратким, једва примјетним борама око очију. Њена мокра смеђа коса је била пуна сиједих власи, видјело се да је проживјела рану младост. Била је нападно нашминкана, на уснама је имала дебео слој црвеног ружа и ружичасто сјенило на очима. Била је у кратком капуту и фармерицама које су јој добро пристајале.

Носила је ципеле с високом петом. Свидјела му се на први поглед. Годиола му је близина те непознате жене. Цијело вријеме је гунђала против хладноће, снијега, прљавих улица.

Застали су пред жутом приземницом с високим поткровљем. На уличној страни кућа је имала два велика прозора на приземљу и два мања на поткровљу. Двориште је било ограђено црвоточном дрвеном оградом која се распадала. Он је гурнуо капију и уском бетонском стазом кренуо према улазним вратима која су стајала са стране, под малом надстрешницом. Она је ходала за њим и сачекала да склопи кишобран, да откључа врата и скине ципеле. Вирила је у ходник на чијим се зидовима налазило мноштво урамљених слика и пратила његове кретње. Он се брзо вратио с цигаретама.

„На, узми“, рекао је.

Она је узела кутију, извадила цигарету, запалила је и брзо повукла неколико димова. Стајала је пред њим у облаку дима и чекала, није намјеравала да оде.

„С ким живиш старче?“, питала је.

„Сам.“

„Гладна сам. Имаш ли нешто за јело?“

„Ништа. Али могу брзо направити вечеру.“

„Могу ли ја вечерати с тобом?“

Био је затечен њеним питањем. Гледао је у њу неколико тренутака. Било је очито да је уморна, измучена, гладна. Цигарета ју је одмах опила, изгубила је равнотежу и морала се наслонити на дрвени стуб. Гледала га је нетремице; повјерљивим, топлим, молећивим погледом. Била је сва мокра и промрзла, дрхтала је. Ништа није знао о њој, осим да би могла бити проститутка, курва, жена која се подаје за новац. У ствари, био је сигуран у то, али је није могао тек тако пустити да оде, привлачила га је; била је лијепа, имала је блиједо лице, велике тужне очи. Већ дуго није био ни са једном женом. А и још му је једна ствар пала на памет: можда ће прихватити да наслика њен акт.

„Можеш“, рекао је и насмијао се, „али само ако ми дозволиш да те послије вечере насликам.“

„Шта си ти, фотограф, сликар?“

„Сликар. Био сам наставник сликања.“

„Хоћеш ли ме сликати у одјећи.“

„Не, голу.“

„Морам се скинути пред тобом?“

„Да.“

„Не желим да се скидам.“

„Онда на другом мјесту потражи вечеру“, рекао је и кренуо да затвори врата.

„Добро. Стани. Сачекај мало“, рекла је и дуго гледала у његове очи испитивачки, „нећеш ми наудити?“

„Не. Ништа ти се ружно неће десити. Пристајеш ли?“

„Пристајем“, рекла је и почела изувати ципеле.

У соби је било хладно и он је одмах кренуо према камину, разгрнуо је жар у ложишту и набацао на њега неколико сухих цјепаница. Она је стајала на вратима и разгледала околу. Ватра се брзо распламсала и у соби је постало топлије.

„Раскомоти се, сједи, остави одјећу крај ватре да се осуши док ја припремим вечеру“, рекао је.

„Не, остави то мени“, рекла је она, „само ми покажи гдје је кухиња.“

Распремила се, пребацила капутић преко наслона столице и примакла је крај камина. Послије је стала крај електричног штедњака, укључила га, ставила лонац, насула у њ уље и почела сјецкати поврће: лук, мркву, кромпир. Он је пронашао зачине и ставио их крај ње. Послије је изрезала месо, ставила га на поврће, додала воду у лонац и ускоро се по соби почео ширити заносан мирис куханог меса и поврћа. Он је цијело вријеме сједио у фотељи, иза њених леђа и испитивачки је проматрао. Била је спретна с ножем, брзо је дохватала предмете и добро се сналазила крај штедњака. Њему је требала цијела вјечност да припреми вечеру. Поглед му је клизио по њеној мокрој коси, по раменима која су се непримјетно тресла док је сјецкала поврће, по благо повијеним леђима. Имала је широку стражњицу и дуге, снажне ноге. Била је сва обла, вретенаста, гипка, ломна. Помислио је како има среће јер је сасвим случајно налетео на жену која пристаје да наслика њен акт. Можда је то била посљедња прилику у његовом животу, јер већ неко вријеме није сликао; његова стваралачка снага је слабила, а и слике му бијаху све лошије. Старост му је почела нагризати стваралачки елан, а ни руке га више нису слушале.

Јели су за уским столом из дубоких тањира. Она је кидала велике комаде хљеба и трпала их у уста, да што прије утоли глад. Грабила је поврће и месо великом брзином. Он је донио двије чаше и насуо у њих шљивовицу. Јео је слатко, храна му је пријала, пијуцкао је ракију, тражио је да пије и она. Наздрављали су једно другом и куцали се чашама. Обилно јело и жестоко пиће им је повратило снагу и добро расположење. Послије вечере су запалили цигарете. Она је сједила мирно и кроз дим неко вријеме гледала у слике на зидовима, била су то углавном платна с мотивима природе.

„Лијепе слике, старче. Ти си их насликао?“, питала је она.

„Да.“

„Колико дуго живиш сам?“

„Више од десет година, откако ми је умрла жена.“

„А дјеца?“

„Дјеца су у иностранству.“

„Од чега живиш? Од сликања?“

„Не. Од сликања не бих могао живјети. Примам пензију. Радио сам у школи.“

„Продајеш ли слике.“

„Продам понешто. Наши људи не купују слике. Или за њих дају веома мало, само ситан новац. Не цијене умјетност.“

„А изложбе? Јеси ли имао изложбе?“

„Не. Нисам имао повољне критике. Неколико критичара ми је у лице рекло да немам талента, да су слике безвриједне.“

Она је још једном бацила поглед на слике. На њима су били насликани тајновити шумски путељци, простране планинске висоравни, сеоске воденице на пјенушавим потоцима, високи јабланови крај широких равничарских ријека, заталасана житна поља. Било их је много и све су биле насликане живим бојама.

„Мени се свиђају.“

„Хвала.“

„Има их јако пуно.“

„С временом се накупило много тога. Има их још, у атељеу, горе на спрату.“

Он се присјетио свог посљедњег модела, колегице из школе која је без размишљања пристала да наслика њен акт. Био је тада млад, пун идеја и планова, сликао је тада манијачки. Довео је колегицу кући и рекао жени да је намјерава сликати. Повео ју је у атеље, она се скинула и легла на кревет, а он се прихватио сликарског алата. Његовој жени се то није допало, била је бијесна, избио је скандал. Натјерала је колегицу да се обуче и истјерала је из куће. Вриштала је сатима и разбијала посуђе, а он је никако није могао смирити. Послије је требало много времена да изгледе односе. Запријетила му је разводом брака ако још једном пожели сликати голу жену. Био је то један од првих великих пораза у његовој сликарској каријери. Сликање је подредио браку и брачном животу. Знао је да умјетност не трпи компромисе, а он је отада на њих стално пристајао.

Цијели живот га је привлачило женско тијело. И сада, иако већ старац, узбуди се при помисли на жене. Увијек је тражио њихову близину, узбуђивали су га њихови мисли, дивио се њиховим кретњама. Могао је сатима посматрати женско лице, косу, врат, рамена, руке, трбух, ноге. Волио је истраживати меке обрине њиховог тијела, благе прегибе на удовима, глатке површине коже, мирне црте главе, бокова, рамена. Мислио је да су жене најсавршенија бића на планети. Одувијек је желио да их слика, слободно и снажно, да бојама дочара све тајне и раскош њихове тјелесности. Стално је наилазио на препреке, а највеће су биле у њему; бојао се да га не прогласе развратником.

„Зашто шутиш старче?“ питала је жена.

„Ма, ништа“, рекао је, тргао се из размишљања.

„Сигурно размишљаш како да наплатиш вечеру. Новаца немам. Желиш ли да водимо љубав?“

„Не, можда касније, желим те прво насликати.“

Повео ју је на спрат. Пењали су се степеницама које су биле застрте старом испра- ном поњавом. Жена је ходала полако, била је мирна, озбиљна, слушао је њен дах. Узбуђивало га је њено дисање, био је нестрпљив, желио је да што прије почне с радом. Ступили су у атеље који је заузимао цијело поткровље, било је мрачно унутра, кроз прозоре више није долазила дневна свјетлост. Снијег је престао падати и могло се видјети како свјетлуца на крововима сусједних зграда. Он је упалио сијалицу и пред њима су из таме изронили предмети: високи штафелај на којем је стајала започета слика, сто са разбацаним тубама боја и палетама, кистови и четке разних величина, мноштво посуда са водом и хемикалијама, неколико столица умазаних уљаним боја- ма, низак столић с пепељаром пуном опушака, фотеља на коју је био пребачен прљав мантил. Иза штафелаја се налазио узак кревет покривен бијелим чаршафом, на њему су били наслагани јастуци. На зидовима су висиле слике, било их је много више него у приземљу, на њима су били насликани различити мотиви: градске улице с прола- зницима, усамљене куће на периферији, портрети дјеце и старца, мртва природа с воћем, коњи у дивљем трку, лавови, медвједи и тигрови, стари камени мостови, цвјетна

поља и ливаде, романтични заласци сунца. Неке су стајале на поду, биле су наслоњене на столице и поредане усправно једна крај друге. У једном куту собе су биле незавршене слике, требало је на њима још радити, а цртежи рађени тушем и оловком су лежали по цијелој соби, били су нехајно бачени и заборављени.

„Ох колико је ту слика!“, ускликнула је жена, „право богатство.“

„Кич. Све су безвриједне“, рекао је старац.

„Зашто онда сликаш?“

„Не бих могао без сликања.“

Она је стала иза штафелаја и почела се распрематити. Прво је раскопчала кошуљу и одложила је на наслон најближе столице, затим грудњак, хлаче, гаћице. Ускоро је стајала пред њим потпуно нага. Он ју је за то вријеме пажљиво проматрао. Био је очаран њеним изгледом. Најважније је било да јој је лице отмјено, блиједо, издужено, с паром блиставих црних очију, да су јој усне влажне и благо размакнуте и да се иза њих назиру правилни бијели зуби, да јој коса пада у валовитим злаћаним праменовима, да се од њене браде до ножних прстију пружа цијели крајолик мирисног топлог меса, да су јој рамена широка и обла, да су јој дојке бујне и тешке, свјеже, слатке и пожељне, да су јој бокови заобљени попут травнатих брежуљака, да се доље, ниже од малог округлог пупка, налазе коврчасте стидне длацице из који вири мала, влажна стидница, да су јој ноге пуначке и не превише дебеле и да подсећају на два камена стуба класичних храмова, да су јој стопала мала и отмјена, као код јапанских конкубина.

Обукао је мантил умазан бојама, ставио на главу француску капицу и рекао јој да легне на кревет.

„Јесам ли предебела?“, питала је.

Он је није чуо. Није је више ни видио мада је стајала испред њега. Гледао ју је отвореним очима и као да је био хипнотизиран; полако је падао у транс, предавао се машти, незауостављиво је тонуо у живи глиб својих представа. Руке су му благо дрхтале док је постављао платно на штафелај, док је узимао палету и мијешао боје. Мумљао је нешто неразумљиво себи у браду, правио је смијешне гримасе, несвјесно је трљао ухо; затим јој је тихо рекао како да се намјести, како да легне, на коју страну, како да се наслони на јастуке, на које раме, како да подигне главу, и косу, гдје да стави руке, како да размакне дојке, колико да рашири ноге и како да савије кољена. Неко вријеме је стајао без покрета, без гласа, а онда нагло направио потез кистом по чистом платну. Чекао је мало, размишљао, затим је повукао нову линију која је као и прва пратила обресе нагог женског тијела. Повукао је још једну, застао накратко, па још једну, а онда је боје почео наносити на платно без станке и предаха. Сликао је у грчу, као да се бори за живот, као да му нестаје дах. Махао је кистом по зраку као да њиме покушава обојити и сачувати своје мисли које су му нагло ускрсавале пред очима.

„Мени је хладно, старче“, рекла је жена.

„Шта, молим?“, пренуо се он, није схватао шта му говори.

„Смрзавам се.“

„Ту је гријалица, одмах ћу је укључити.“

Извукао је гријалицу испод хрпе папира и укључио је у струју. Спиралне жице су се зажариле и у атељеу је за неколико минута постало топлије.

„Сада је пуно љепше“, рекла је жена.

Он ништа није рекао, наставио је да слика. Гледао ју је разрогаченим очима иза штафелаја, од тог страшног погледа њој је бивало све неугодније, обарала је очи и узнемирила се, а онда се он издерао и рекао јој да га опет погледа у очи, да подигне ногу и открије међуножје, да спусти раме и помјери дојку. У међувремену је у атељеу постајало све топлије, али он то није примјећивао, само је сликао и буљио у њу својим страшним и строгим погледом, у њен млијечнобијели трбух, у бујну стражњицу, у куштру стидницу, у благо размакнуте усне, у ноге, кољена, бедра. Гледао ју је својим широко раширеним очима са сивкастим зјеницама и чупавим дебелим обрвама, а њој се све вријеме чинило да не гледа у њене дојке него у своју представу о тим дојкама, да не гледа у њена обла рамена него у своју замисао о тим раменима, да не гледа у њено већ знојаво тијело него у своју представу о том тијелу. И због неког непознатог разлога постајао је све несретнији, све тужнији; у њему се ненадано јавила срџба која је сваког трена била све већа и страшнија. Схватила је ускоро да у њему расте бијес, и да је већи од задовољства које је имао на почетку сликања; и да би га тај бијес ускоро могао зауставити и паралисати, као ујед отровне шкорпије. И то се заиста десило. Његово лице се послјије једног неспретног потеза кистом згрчило у болну гримасу и он је кист бацио на под. Задрхтао је од бијеса. Ударио је шаком о сто на којем су стајале тубе и оне су се разлетјеле по атељеу. Кренуо је да покида платно, али је она повикала: „Не, молим те!“ Сकोчила је с кревета и ухватила га за руке. Загрлила га је снажно, објесила му се око врата. Сав је дрхтао. „Смири се, молим те“, завапила је. Близина њеног тијела га је мало смирила. Спустио је руке низа се. Престао је дрхтати. Погледала је у платно. На њему је умјесто себе, умјесто свог топлог тијела с мирисним и замамним облинама видјела безличну сподобу, укочену разодјенуту лутку. На платну бијаше насликана жена без крви и снаге, без срца и душе. Слика се ни њој није свидјела.

„Молим те, остави све“, рекла му је.

„Морам је бацити у смеће“, рекао је он.

„Зашто?“

„На слици личиш на пластичну лутку.“

„Можеш покушати поново.“

„Касно је за све, морам је уништити.“

„Молим те да то не чиниш преда мном“, рекла је и њежно му обавила руке око врата.

„Морам“, рекао је тихо.

Цијело тијело му је наједном клонуло. Гледао је преда се, као дјечак који је направио страшан прекршај.

„Доста је сликања за вечерас. Хајде да водимо љубав“, рекла је, узела га за руку и повела из атељеа.

Послушно је кренуо за њом, без иједне ријечи. Сишли су низ степенице, све вријеме га је држала за квргаву, коштуњаву руку, окретала се и гледала у његово зајупурено лице, у набрекле жиле на челу. Он је ходао механички, као каква направа на навијање, био је одсутан духом, без размишљања је извршавао њене наредбе. Био је безвољан, бијесан, тужан, разочаран; свијет је блиједио и нестајао му пред очима.

Сишли су у приземље и она се привинула уз њега, помиловала га је њежно по коси и рекла заповједнички: „Прије свега да се окупамо, сва сам се презнојила.“

Стали су заједно под туш, под млаз вреле воде. Она је жмирила и тихо дахтала, пуштала је да јој млаз удара у лице, да јој се топла вода слијева низ врат, прса, трбух, ноге. Он је, сав дрхтав и узбуђен, кренуо да јој љуби дојке, да гризе њене крупне брадавице, да је плеска и милује по широкој стражњици.

„Сачекај мало, полако, старче“, рекла је и тутнула му сапун у руке, „прво ме насапуњај.“

Он је кратким и брзим покретима сапуном прелазио по њеном врату, по широким и облим раменима, по тешким дојкама, по глаткој кожи на трбуху, по коврчавим длакама на међуножју. Сав се бијаше предао ритмичном прању њеног топлог и расквашеног тијела, под длановима је осјећао бујност здравог женског мяса, незадрживо струјање вреле крви, ритмичко пулсирање њених артерија и вена, одлучну снагу неуморног срца.

„А сада ја тебе“, рекла је и узела сапун од њега.

Сапуњала га је по издуженом врату, по избоченим костима на раменима, по сиједим длакама на прсима, по упалим ребрима, по смежураном трбуху, по уду који му је као суха махуна висио између мршавих ногу. Сав се бијаше предао њеним рукама, доживљавао је истинске тренутке тјелесног задовољства. Пожелио ју је снажно, осјетио је неизмјерну похоту. Отео јој је сапун из руку, затворио воду и изгурао је испод туша.

„Полако, старче“, кикотала се она.

Легли су на под, на топле душеке. У камину је пуцкетала ватра, жути одсјаји пламена су играли на њиховим голим тијелима. Она је била њежна и стрпљива. Податна. Он је лежао на њој, моћан као господар цијелог свијета, моћнији него икада раније, моћнији него у својој младости. Валови среће су му преплавили свијест, сва чула су му треперила као затегнуте струне; у њему се пробудила неизмјерна жудња, без предаха је гњечио и понирао у жену коју није умио насликати.

* * *

Из дубоког сна пробудио их је смрад дима. Обоје су скочили из постеље. Негдје је горјело. У камину је ватра била угашена. Дим је куљао из поткровља и спуштао се низ степенице. У соби је постало загушљиво. Нису могли дисати. Обукли су се на брзину.

„Шта се дешава?“, питала је она.

„Пожар! Гори поткровље!“, повикао је он.

„Како?“

„Гријалица, заборавио сам искључити гријалицу!“

„Идемо напоље, да тражимо помоћ!“

„Не! Моје слике!“

Стајао је у облаку црног дима који је све више надирао у собу. Гледао ју је унезвјерено неколико тренутака, а онда се одлучио.

„Чекај! Гдје ћеш?“, врштала је она.

„Морам спасити своје слике“, рекао је и кренуо уз степениште, према отвореном пламену. Она је кренула за њим, покушала га је зграбити за руку. Није га стигла задржати, нестао је у облаку дима.

„Не!“, вриснула је.

Изјурила је из куће у двориште. Пламен који се издизао с крова освјетљавао је улицу јарком сабласном свјетлошћу. Густ дим је избијао кроз прозоре на поткровљу. Кров се рушио, горјеле су кровне креде, гласно је пуцкетала дрвена грађа, зажарен цријеп је падао на земљу.

„Упомоћ! Ватра! Гори човјек! Људи, упомоћ!“, викала је.

У оближњим кућама засвијетлиле су сијалице. Људи су излазили на мраз и снијег босоноги, у пиџамама и кућним хаљинама. Били су снени, изненађени, преплашени. Неко вријеме су стајали без ријечи и посматрали разбуктали пламен, слушали су непознату жену која је из мрака преклињала да јој помогну, да спасу човјека из пожара. Најприсебнији од њих су почели тражити канте за воду, цријева за полијевање врта, апарате за гашење пожара. Дозивали су се, галамили, викали. Насред улице једна је жена у спаваћници очајнички телефонирала, дрхтавим гласом је понавља назив улице, кућни број. Њен глас није престајао да зове и моли за помоћ све док нису почела да завијају ватрогасна кола.